

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2020
(ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)**

**ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ 2020
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

A. ΔΙΑΔΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. Λ
2. Σ
3. Σ
4. Λ
5. Λ

B1. Ο Αριστοτέλης θέλοντας να προβάλει τον εθισμό ως τον κυριότερο τρόπο απόκτησης των ηθικών αρετών χρησιμοποιεί πλήθος αντιθετικών ζευγών (εἴ αὐτὸ ποιοῦσιν ≠ ἀμαρτάνουσιν, ἀγαθὴς πολιτείας ≠ φαύλης πολιτείας, γίνεται ≠ φθείρεται, ἀγαθοὶ ≠ κακοί, εἴ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται ≠ ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί). Αντλεί ένα παράδειγμα από το χώρο της πολιτικής το οποίο μαρτυρά τη στενή σχέση μεταξύ ηθικής και πολιτικής, αποδεικνύοντας ότι αν οι ηθικές αρετές ήταν ἐμφυτεσ ὅλες οι ἐνέργειες των νομοθετῶν να κάνουν τους πολίτες ἀγαθοὺς θα ἦταν μάταιες. Επισημαίνει, λοιπόν, τη σπουδαιότητα της ποιότητας του εθισμού που θα οδηγήσει στο ἀντίστοιχα καλὸ ἢ κακὸ ἀποτέλεσμα. Με την κατάλληλη ἀσκηση οι ἄνθρωποι κατακτοῦν την ἀρετὴ και ἀκριβῶς με τους ἀντίθετους τρόπους, την ἀκατάλληλη δηλαδή ἀσκηση, η ἀρετὴ ἐκφυλίζεται. Ἄλλωστε για να ἐνδυναμώσει τη θέση του χρησιμοποιεῖ παραδείγματα ἀπὸ τις τέχνες, π.χ. το καλὸ ἢ κακὸ παίξιμο κιθάρας θα διαμορφώσει τον καλὸ ἢ κακὸ κιθαριστὴ ἀντίστοιχα. Καταληκτικά, ἀναφέρεται στη συμβολὴ του δασκάλου χρησιμοποιώντας τον υποθετικὸ λόγο του ἀντίθετου του πραγματικῶ και με την εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή ἀποδεικνύει ἄλλη μια φορά ὅτι, αν η ηθικὴ ἀρετὴ ἦταν ἐμφυτη, η παρουσία του δασκάλου θα ἦταν περιττή.

B2.

Στο χωρίο αὐτὸ ο Αριστοτέλης συσχετίζει τις ἐννοιες τέχνη (η οποία ἐδῶ ταυτίζεται με τον ὅρο «ἐπιστήμη»), φύση και ἀρετὴ και διαπιστώνει ὅτι ἔχουν ἓνα κοινὸ γνῶρισμα ἀλλὰ και διαφορές. Το κοινὸ τους γνῶρισμα εἶναι ὅτι και οι τρεῖς ἔχουν τη δυνατότητα να δημιουργοῦν μορφές. Η διαφορά τους ἐγκτεται σε τι δίνει μορφή η καθεμιά. Ἐτσι, λοιπόν: α) η τέχνη μορφοποιεῖ το υλικὸ της, β) η ἀρετὴ δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ἀνθρώπου και γ) η φύση δημιουργεῖ κι αὐτὴ τις δικές της μορφές. Παράλληλα, ο φιλόσοφος επιχειρεῖ να ιεραρχήσει τις τρεῖς αὐτές ἐννοιες. Ἐτσι, κατ' αὐτόν, **η φύση εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ την τέχνη**, γιατί κάθε φυσικὸν ἔχει τάση πρὸς την τελειότητα. Ἀπὸ τη στιγμή δηλαδή που γεννιέται και ἀυξάνεται, οδηγείται, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τη θέλησή του, στο «τέλος», στην τελειότερη μορφή του. Ἀντίθετα, τα ἔργα τέχνης εἶναι σταθερά και ἀμετάβλητα και δεν τείνουν πρὸς πῶθενά. Ο Αριστοτέλης ἀναφέρει: «ο σκοπὸς και το ὠραίον εἶναι σε μεγαλύτερο βαθμὸ παρόντα στη φύση, παρά στα ἔργα

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2020
(ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)**

της τέχνης» (*Περὶ ζώων μορίων*, 639b, 19-21). Εξάλλου, όπως διαπιστώνει και ο Ασπάσιος, ο σχολιαστής του Αριστοτέλη, «μιμείται γὰρ τέχνη τὴν φύσιν» (= η τέχνη μιμείται τη φύση), γι' αυτό και είναι κατώτερη αυτής. Από την άλλη, **η αρετή είναι ανώτερη και από τη φύση και από την τέχνη**, γιατί μορφοποιεί στην ουσία του τον άνθρωπο και αποτελεί ύψιστη έκφανση της μεσότητας. Όπως, μάλιστα, αναφέρει και ο Ασπάσιος, η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί η αρετή είναι «τελειότης φύσεως καὶ κατωρθωμένη φύσις», δηλαδή μια φυσική ιδιότητα με επιτυχία οδηγημένη στον σκοπό της. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι, για τον Αριστοτέλη, ανώτερη όλων είναι η αρετή, ακολουθεί η φύση και τελευταία στην ιεράρχηση έρχεται η τέχνη: **Αρετή > φύση > τέχνη**.

B3.

α. Λ

β. Λ

γ. Λ

δ. Λ

ε. Σ

B4.

θέμα → νομοθέτου

συνήθεια → ἐθίζοντες

ψυχοφθόρος → φθείρεται

ανούσιος → ἔσονται,

ανεκτός → εἶχεν

αβλεψία → βλέπουσα

ασωτία → σφζούσης

άρρητος → λέγομεν

αφαίρεση → ἀφελεῖν

βολίδα → ὑπερβολή

B5.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής απαραίτητη κρίνεται η συμβολή του διδάσκοντα που θα καθοδηγήσει τους ανθρώπους στο σωστό εθισμό. Άλλωστε αυτός είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη, δηλαδή είναι ο δάσκαλος των πολιτών και χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα δηλαδή τους σωστούς νόμους θα διδάξει του πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες ηθικής συμπεριφοράς και θα οδηγήσει στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία.

Στον Πρωταγόρα από την άλλη με τη διδασκαλία αποσκοπείται η κατάκτηση της αρετής, όμως προβάλλεται και το στοιχείο της επιβολής της ποινής στην περίπτωση που κάποιος εξακολουθεί να είναι ανεπίδεκτος. Είναι φανερό ότι η επιβολή ποινών απευθύνεται σε όσους αδιαφόρησαν να αποκτήσουν την αρετή παρά τη διδασκαλία και τις προσπάθειες των διδασκόντων. Έτσι στον Πρωταγόρα ο νομοθέτης δεν διαθέτει

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2020 (ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

μόνο τον παιδαγωγικό ρόλο, αλλά επιβάλλει ποινές όπως εξορία και θάνατο σε όσους δεν επιδιώξουν να εξασκήσουν για να αφομοιώσουν την αρετή θεωρώντας την απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη και την πρόοδο της κοινωνίας

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Εάν όμως κάποιος με ρωτούσε· Και πώς, αν κάποιος βλάπτει την πόλη, λες ότι πρέπει και να κάνουμε ειρήνη με αυτόν; Δεν θα μπορούσα να το πω. Αλλά περισσότερο λέω (εννοώ) ότι πολύ γρηγορότερα θα τιμωρούσαμε αυτούς, εάν δεν αρχίζαμε να αδικούμε (παίρναμε την πρωτοβουλία να μην αδικούμε) κανένα. Γιατί δεν θα είχαν κανένα σύμμαχο.

Γ2. Ο συγγραφέας θέλοντας να επισημάνει τα πλεονεκτήματα της ειρήνης σε σχέση με τα μειονεκτήματα του πολέμου επισημαίνει πως πρέπει να εξετάσει όσα συνέβησαν στο παρελθόν. Θα διαπιστώσει ότι όσα χρήματα συγκεντρώθηκαν σε περίοδο ειρήνης, κατασπαταλήθηκαν σε περίοδο πολέμου. Έτσι και στην παρούσα χρονική στιγμή ο συγγραφέας επισημαίνει ότι συμβαίνει κάτι συναφές, καθώς εξαιτίας του πολέμου πολλά έσοδα έχουν εξαφανιστεί ή και κατασπαταληθεί σε ποικίλα έξοδα, ενώ, όταν έγινε ειρήνη στη θάλασσα, τα έξοδα αυξήθηκαν και ήταν στη διάθεση των πολιτών να τα αξιοποιήσουν όπως ήθελαν.

Γ3.α.

έκλιπούσας → εξέλειπες

είσελθούσας → εισήεις/ εισήεισθα

καταδαπανηθείσας → κατεδαπανῶ

β.

μᾶλλον → μάλα – μάλιστα

θᾶπτον → ταχύ/ ταχέως – τάχιστα

γ.

τις → τισί

προσόδους → πρόσοδοι

πολίταις → πολίτου

Γ4.α.

ἡ εἰρήνη: β' όρος σύγκρισης, με α' όρο πόλεμον από το συγκριτικό κερδαλεώτερον
ταὔτα: υποκείμενο του ρήματος ἄν κριθείη (αττική σύνταξη)

τῶν προσόδων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική διαιρετική στο πολλές.

ἄγειν: υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος χρή, τελικό απαρέμφατο

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2020
(ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)**

β.

κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο αντικείμενο του ρήματος εὐρήσει, χρήματα· εξαρτάται από ρήμα που ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία γνώσεως/ αντίληψης.

γ.

πλάγιος σε ευθύ →

πολύ θαῖττον ἂν τιμωροίμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχοιμεν ἀδικοῦντες.

απλή σκέψη του λέγοντος σε αντίθετο του πραγματικού →

πολύ θαῖττον ἂν ἐτιμωρούμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπάρχοιμεν ἀδικοῦντες.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ

**«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΚΑΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ. -ΠΟΥΛΑΚΟΥ Μ.- ΧΑΝΙΩΤΗ Ν. – ΧΑΤΖΗΤΣΟΜΠΑΝΗ Μ.**

www.floropoulos.gr